

Zpráva
o českém knižním trhu
2022/2023

23

Vydal **Svaz českých knihkupců a nakladatelů** v roce 2023.

Autoři jednotlivých kapitol:

Radovan Auer (Svět knihy) 1c

AVA 9

Erika Frýbortová (Kosmas) 7

Ivo Magera (Albatros Media) 3, 7

Filip Růzha (AK Růzha) 1b, 4, 10

Václav Štěch (Palmknihy) 8

Marcela Turečková (SČKN) 1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 2, 4, 5, 6

Martin Vopěnka (Práh) Úvodem

Sazba: Tibor Vizi

© SČKN, 2022

ISBN 978-80-908778-3-2

OBSAH

Úvodem	3
1. SČKN nejen v letech 2022/2023	4
a) Priority SČKN	4
b) Kvalitní legislativa je základ oboru	5
c) Největší český knižní veletrh: Svět knihy Praha	8
d) Tradiční projekty SČKN: CJO, NKD, TOP 10, Kniha ti sluší, Dámeknihy.cz, Knižní novinky	9
e) Z plánovaných projektů: Registr českých knih	10
2. Struktura knižní produkce v roce 2022	12
3. Celkový objem knižního trhu v roce 2022	14
4. DPH v roce v letech 2022 a 2023	16
5. Nakladatelé v roce 2022	17
6. Státní podpora knižního trhu v roce 2022	20
7. Knižní maloobchod a velkoobchod v letech 2022 a 2023	21
8. E-knihy v roce 2022	24
9. Audioknihy v roce 2022	25
10. Právní povinnosti nakladatele	26

ÚVODEM

Vážení,

jak můžete vyčíst z našich čísel, v roce 2022 se český knižní trh ocitl v krizi. Samotný pokles o 3,5 % se ještě nemusí jevit nijak dramaticky. Jedná se však o absolutní pokles bez započtení inflace. Knihkupci, nakladatelé a distributoři tak neměli šanci vydělat si na zvýšené ceny energií, nájmu a vstupů. Právě kvůli cenám vstupů stouply v roce 2022 maloobchodní ceny knih. To znamená, že přepočteno na prodané kusy byl pokles podstatně výraznější.

Knižní trh prostě zrcadlí stav reálných příjmů lidí. Ať budou knihy dražší či levnější, objem celkových prostředků, které čtenáři za knihy vynaloží, to neovlivní. Žádným zdražením nelze knižní trh zvětšit.

Krizový vývoj se evidentně propisuje i do roku 2023. Nulová DPH na knihy, která začne platit od 1. 1. 2024, se tak jeví jako záchrana v poslední chvíli. Věříme, že spolu s obnovením růstu reálných příjmů přispěje nulová DPH nejprve ke stabilizaci a později i k dalšímu rozvoji českého knižního trhu.

Svět ovšem pádí dopředu rychleji, než bychom si někdy přáli. A tak už na dveře klepe další výzva: umělá inteligence hrozí setřít rozdíl mezi originálem a plagiátem, mezi původním autorským dílem a výtvozem sofistikované počítačové kompilace. Já osobně věřím, že skutečné hodnoty své postavení i do budoucna uhájí. Ale uvidíme.

Ing. Martin Vopěnka

předseda Svazu českých knihkupců a nakladatelů, nakladatel a spisovatel

SČKN NEJEN V LETECH 2022 A 2023

SČKN je profesní organizace knihkupců a nakladatelů, tj. spolek, který je řízen jedenáctičlenným představenstvem, jež je voleno členskou schůzí a volí ze svého středu předsedu svazu. Konkrétní provoz spolku je zajišťován sekretariátem vedeným ředitelem SČKN. Na každé funkční období si představenstvo vytyčuje **priority své činnosti**. V roce 2024 proběhne volební členská schůze, na níž bude spolek opět volit nové představenstvo. To stávající hodnotí svou činnost:

a) Priority představenstva Svazu českých knihkupců a nakladatelů 2021–2023:

1. DPH: Vzhledem k silně deficitnímu rozpočtu bude nutné nejen usilovat o snížení DPH na knihy, ale také bránit stávající nejnižší sazbu DPH. V případě reformy DPH vždy udržet knihy v nejnižší sazbě. **Hotovo: od 1. 1. 2024 bude v ČR zavedena nulová sazba DPH na knihy.**
2. Zavedení daňově uznatelné účetní rezervy na dlouhodobě prodejné či neprodejné knihy. **Zatím jsme se nesetkali s pochopením úředníků ministerstva financí.**
3. Prosazení již odsouhlasené novely autorského zákona v novém parlamentu. **Hotovo. Nakladatelé budou mít nárok na náhradní odměnu za výpůjčky v knihovnách. Dochází také k zhoršení pozice nelegálních úložišť, která již reagují.**
4. Významné posílení ze státního rozpočtu fondů vysokých škol na nákupy elektronických licencí pro jejich studenty. Podpora vydavatelů odborné literatury a učebnic. Udržení vyváženého vztahu mezi veřejnou službou knihoven a zájmy nakladatelů zejména v oblasti online přístupů. **Jednání v současnosti nepokračují.**
5. Pořádání kampaní na podporu čtenářství, pokud možno se zapojením veřejnoprávních médií. Zřízení centrálního fondu pro nákupy školních knihoven na MŠMT. Uplatnění knižních voucherů pro žáky a studenty. Posilování projektu Nejlepší knihy dětem (NKD) a jeho propagace a navázání následné kampaně na podporu krásné literatury. **NKD úspěšně pokračuje. V příštích letech se chceme na tuto prioritu soustředit.**
6. Podpora zachování pestré sítě kamenných knihkupectví, prosazení jednotné slevy státních institucí, jako jsou školy, knihovny a úřady, na nákup knih. Hledání lokální podpory pro místní knihkupce. **Postavení kamenných knihkupectví je složité. Snad pomůže nulová DPH. Část členů svazu prosazuje zákon o pevných cenách knih, svaz se však k této myšlence nepřihlásil, protože subjekty knižního trhu rozděluje. Místo toho chceme jít cestou komunikace s místními zastupitelstvy, městy a kraji.**
7. Podpora autorů a vydavatelů kvalitní dětské literatury a beletrie pro dospělé. Aktivní snaha o navýšení grantových prostředků na podporu vydávání původních českých knih i kvalitních překladů a o rozšíření knižních grantů na marketing a distribuci. Uznání výdajů na marketing do výdajů. Jednání o možnostech pořádání lokálních knižních veletrhů. **Dílič úspěchy: Knižní festivaly Bookfest, standardní objem grantové podpory oboru ze strany státu... SČKN výrazně podpořil ČLK a MZK ve snaze, aby naše země byla hlavním hostem ve Frankfurtu 2026. To se opravdu podařilo a bude to velká příležitost pro kvalitní české autory.**
8. Podstatné navýšení prostředků poskytovaných státem na nákupy knih knihovnami. **V současné situaci se jeví jako nereálné. Navíc knihovny nepředstavily způsob, jak takové navýšení absorbovat. Na vině je decentralizace knihoven, kdy zejména ty malé spadají pod obce a města.**
9. Transparentní sledování, vyhodnocování a prezentace knižního trhu. Zavedení jednotné nomenklatury žánrů a hledání dalšího uplatnění dat z knižního žebříčku. **Projekt Registr českých knih – probíhá výběrové řízení, spolupráce na mapování KKO prostřednictvím Výzvy MKČR.**
10. Dosažení částečného nezávislého financování činnosti SČKN z provozu knižní poukázky. **Projekt směřuje k větší samostatnosti.**

Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN) byl založen v roce 1879 z podnětu J. R. Vilímka, J. Otta, F. Topiče a dalších osobností za účelem šíření českých knih a dodržování profesní etiky. Roku 1949 byl zlikvidován, ale v roce 1990 obnovený svaz na odkaz historické organizace vědomě navázal a vytkl si za cíl hájit v tržních podmínkách společné profesní zájmy nakladatelů, distributorů a knihkupců.

SČKN je registrován jako **zapsaný spolek**, jehož členy jsou nakladatelé, knihkupci, distributoři a další subjekty s vydavatelskými útvary (VŠ, knihovny, ústavy). K 1. 1. 2023 měl 148 členů. SČKN je **členem Federace evropských nakladatelů (FEP), členem Unie zaměstnavatelských svazů a Hospodářské komory ČR.**

Zdroj: SČKN

b) Kvalitní legislativa je základ oboru

Fungování tvůrčích odvětví, neboli „kreativního průmyslu“, závisí více než u jiných oborů činnosti na správném a férovém nastavení právního prostředí. Nakladatelský obor se od jiných tvůrčích odvětví liší nejen výsledným produktem, ale i řadou další specifik, která s procesem vydávání knih souvisejí. Jednou z klíčových rolí SČKN je proto být jednotným hlasem hájícím a prosazujícím zájmy svých členů a celého oboru nejen při tvorbě českých zákonů i evropských regulací, ale i při jednání s klíčovými aktéry, například ministerstvem kultury, ministerstvem financí nebo Národní knihovnou.

Díky navázání rozsáhlých kontaktů na evropské úrovni, a to jak s Federací evropských nakladatelů (FEP), tak s jednotlivými národními organizacemi sdružujícími nakladatele, můžeme využívat rozsáhlé zkušenosti zemí s rozvinutým systémem autorského práva, například Německa nebo Francie, a tyto zkušenosti přenášet do české praxe. Systém kontaktů napříč členskými státy, který se SČKN průběžně podařilo vybudovat, představuje nedocenitelný zdroj informací a know-how, díky kterému můžeme v českém legislativním procesu přinášet návrhy ke zlepšování situace nositelů práv podložené konkrétními argumenty a zkušenostmi z dalších členských států EU.

Důležitou roli hraje jak pečlivá odborná právní práce při formulaci návrhů zákonů a jejich připomínkování, tak systematická komunikace s konkrétními zákonodárci a průběžné projednávání a vysvětlování předkládaných návrhů, bez kterého by jakýkoliv návrh měl pouze malou šanci na úspěch. Díky dlouhodobé praxi disponuje SČKN rozsáhlým know-how, které umožňuje efektivní komunikaci a prosazování oprávněných zájmů nakladatelského i knihkupeckého sektoru.

V letošním roce jsme mohli být svědky ojedinělého a překotného rozšíření nových technologií, označovaných jako generativní AI, tedy algoritmů umožňujících generování obsahu, a to jak textů, obrázků, fotografií, tak hudby nebo audiovizuálních snímků. Výměna informací se zahraničními partnery umožňuje českému nakladatelskému sektoru sdílet dobrou praxi, případně získat čas k přípravě na situace, které se mohou v jiných členských státech projevit dříve. Spolu se zahraničními partnery i s českými subjekty sdruženými v Sekci kulturního a kreativního průmyslu Hospodářské komory se SČKN účastní legislativního procesu při tvorbě evropského nařízení o umělé inteligenci, tzv. AI Actu, s cílem stanovit rozvoji algoritmů AI odpovídající právní rámec. Není totiž tajemstvím, že strojové učení algoritmů probíhá na statisících titulů, přičemž v případě některých modelů generativní AI bylo zjištěno, že vývojáři k učení využili knih nelegálně stažených z různých zákoutí internetu (dataset s názvem Books3 obsahoval 200 000 (!) knih). SČKN proto vnímá nutnost držet prst na tepu doby a ve spolupráci s FEP a dalšími partnery vyvíjí úsilí k nastavení spravedlivého právního rámce pro vývoj a užití generativní AI. Příprava samotného AI Actu byla zahájena před třemi roky, tedy v době, kdy nástroje generativní AI byly širší veřejnosti v zásadě neznámé. Jak tomu obvykle bývá, technický pokrok dalece předstihnul rychlost legislativního procesu, a snahy nositelů práv ve vztahu k AI Actu tak aktuálně směřují především k zakotvení povinností provozovatele algoritmu generativní AI transparentně informovat o autorskoprávně chráněném obsahu, který byl použit ke „trénování“ tohoto algoritmu. Je však třeba dodat, že ke strojovému učení algoritmu může být samozřejmě použit pouze legální obsah, tj. nikoliv například nelegálně stažené knihy, a to za předpokladu, že si nositel práv takové užití nevyhradil.

Několik klíčových úspěchů, kterými byla završena průběžná systematická práce SČKN v legislativní oblasti ve spolupráci s legislativním partnerem SČKN, Advokátní kanceláří Růzha, uvádíme níže. I přes tyto úspěchy však samozřejmě neusínáme na vavřínech, protože legislativní práce nikdy nekončí, jak dokládá i příklad „věčných“ příprav vedoucích k předchozí novelizaci autorského zákona. SČKN průběžně monitoruje právní dění i soudní praxi, aby oprávněným zájmům knižní kultury bylo

vždy dopřáno sluchu odpovídajícího významu, který společnosti, kultuře a rozvoji českého jazyka přináší nakladatelský a knihkupecký sektor.

Příklad první – nulová DPH na knihy bez rozdílu formátu

Již v roce 2019 uspěl SČKN s odstraněním diskriminace elektronických knih a audioknih, které byly státem cenově znevýhodněny oproti tištěným knihám. Zatímco tištěné knihy byly zařazeny do 10 % sazby DPH, e-knihy a audioknihy spadaly do základní 21 % sazby. Stejně jako v případě autorského zákona i zde bylo změnu nezbytné prosadit nejprve na evropské úrovni (ve spolupráci s FEP), a následně zajistit její řádné zahrnutí do českého zákona o DPH. Ve spolupráci s ministerstvem financí a na základě společného připomínkování navrhovaného textu zákona s Národní knihovnou se tohoto cíle podařilo dosáhnout a s účinností od 1. května 2020 došlo ke **zrovnoprávnění e-knih a audioknih s tištěnými knihami**, když všechny uvedené kategorie nově spadaly do 10% sazby.

Díky novelizaci evropské směrnice o DPH, přijaté Radou EU dne 5. dubna 2022, bylo nově všem členským státům bez rozdílu umožněno aplikovat kromě dvou standardních snížených sazeb (které nesmějí být nižší než 5 %) i **supersníženou sazbu** (tedy sazbu **nižší než 5 %**), která může být i v **nulové výši**. Doposud přitom byla supersnížená sazba vyhrazena pouze těm členským státům, které ji aplikovaly historicky před přijetím společné evropské úpravy DPH.

V uvedené oblasti zaznamenala česká knižní kultura v letošním roce další úspěch, který je v kontextu doby zcela ojedinělý. Ve vládním konsolidačním balíčku, který je v den přípravy tohoto příspěvku předložen prezidentu republiky k podpisu, byly knihy zařazeny do tzv. **nulové sazby DPH**, tedy řečeno slovy zákona byly **osvobozeny od DPH s nárokem na odpočet daně**. Konsolidační balíček by měl nabýt účinnosti již od ledna 2024.

Tento úspěch byl výsledkem **mnohaletých intenzivních snah SČKN**, jednání a vysvětlování podstaty a významu knižní a čtenářské kultury pro společnost napříč politickým spektrem, a to i přes opakované odmítání z různých stran. Je třeba připomenout, že po dlouhou dobu se při přípravě konsolidačního balíčku uvažovalo o kroku zcela opačném – o zvýšení DPH na knihy. Česká republika by se tak ze skupiny členských států s nejvyšším daňovým zatížením čtenářství, k nimž doposud patřila, posunula s přehledem na nezáviděníhodnou první příčku. Z mezinárodních studií přitom vyplývá, že knihy představují produkt s vysokou cenovou elasticitou a zvýšení ceny byť jen o 1 % vede k propadu prodeje o téměř 2 procenta. Případné zvýšení DPH na úroveň základní sazby by proto vedlo ke kolapsu knižního trhu a čtenářství jako takového. O tom se ostatně mohli přesvědčit čtenáři v Lotyšsku, kde ke skokovému zvýšení DPH na knihy vláda přistoupila v roce 2009. Po sedmi měsících sice došlo k opětovnému snížení sazby, knižní trh však již byl kriticky narušen a v navazujícím desetiletém období se z tohoto šoku v zásadě pouze zotavoval. SČKN tak letošní rok začínal v silně defenzivní pozici ve snaze odvrátit možné negativní důsledky pro českou knižní kulturu.

Zahájili jsme proto výrazně intenzivnější komunikaci s partnery a politiky napříč spektrem, proběhla řada osobních jednání a čilá písemná komunikace. Díky mezinárodní spolupráci s našimi partnery ve FEP a jednotlivými partnerskými organizacemi napříč Evropskou unií a díky dostupnosti tvrdých dat z řady mezinárodních studií zpracovaných prestižními zahraničními institucemi, věnujících se přínosům čtenářství pro společnost a ekonomiku a stejně tak i studujících vliv daňového zatížení knih na jejich dostupnost pro čtenáře a rozmanitost nabídky, byla ze strany SČKN zpracována studie věnující se vlivům snížení daňového zatížení knih na čtenářství, prevenci sociálně patologických jevů a zvyšování konkurenceschopnosti a adaptability budoucích uchazečů na trhu práce. V květnu letošního roku byla tato intenzivní práce korunována úspěchem. Ve zkráceném připomínkovém řízení se SČKN věnoval samotnému legislativnímu textu, který následně po větší část druhého pololetí procházel legislativním procesem, na jehož konci se ke dni sepsání tohoto příspěvku nachází.

Česká republika se tak od nového roku zařadí po bok vyspělých ekonomik, které zohledňují vysokou společenskou prospěšnost knih a čtenářství v minimalizaci jejich zatížení daní z přidané hodnoty, a to bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o knihu tištěnou, elektronickou, nebo

audioknihy. Tento krok bude mít nejen pozitivní dopad na udržení rozmanitosti knižní nabídky, zlepšení přístupu ke vzdělanosti a zvýšení čtenářství, ale stane se podle dostupných údajů již ve střednědobém horizontu rozpočtově neutrálním nebo dokonce pozitivním.

Příklad druhý – memorandum s Národní knihovnou

Vzhledem k dosavadní mezerovité a nepřesné právní úpravě se SČKN podařilo zasednout k jednacímu stolu s Národní knihovnou, přičemž výsledkem několikaměsíčních konstruktivních jednání je memorandum, které k zajištění právní jistoty všech zúčastněných konkretizuje práva nakladatelů ve vztahu k elektronickému zpřístupňování knih nedostupných na trhu ze strany Národní knihovny. Cílem obou stran, kterého se podařilo dosáhnout, bylo nalezení vhodného kompromisu umožňujícího přístup široké veřejnosti k dílům, jejichž autorskoprávní ochrana ještě neuplynula (70 let od úmrtí autora), ale které z různých důvodů nelze zakoupit na trhu, způsobem, který nebude mít negativní vliv na pestrost a rozmanitost nově vydávaných knih, a nebude tak představovat jejich nežádoucí konkurenci, která by vedla ke snížení návratnosti, a tedy i motivace, respektive možnosti nakladatelů vydávat nové tituly.

Příklad třetí – novelizace autorského zákona

Nejdůležitější body:

- Prosazení kompenzace pro nakladatele za půjčování v knihovnách a výrazné valorizace (o 100 %) kompenzace určené autorům (celková částka cca 70 mil. Kč ročně);
- Zpřesnění právní úpravy děl nedostupných na trhu (zákonně zakotvení práva nakladatele požadovat vyřazení svého díla ze seznamu, zakotvení limitu 20 let od vydání tak, aby nedocházelo k nežádoucímu blokování vydávání nových titulů).

Legislativním projektem, na kterém se SČKN podílel od samého počátku, je velká novelizace autorského zákona, která nabyla účinnosti počátkem letošního roku. Celý proces začal na evropské úrovni v roce 2016 a SČKN se jej zúčastnil jak přímo prostřednictvím FEP, tak při formulaci připomínek České republiky prostřednictvím ministerstva kultury za účasti řady dalších zainteresovaných stran. „Poločas“ byl charakterizován přijetím evropské směrnice o autorském právu na jednotném digitálním trhu v roce 2019, na jejímž základě se těžiště práce přesunulo do českého legislativního procesu při přípravě novelizace autorského zákona.

O jak náročný proces se jednalo, nejlépe dokládá, že od počátků projednávání se vystřídalo celkem pět ministrů kultury ze čtyř vlád za tři volební období Poslanecké sněmovny. Klíčovým cílem, který se podařilo naplnit, bylo zajistit spravedlivější autorskoprávní prostředí a po letech přispět k posunu českého autorského práva blíže současnosti s vědomím, že role internetu za 20 let změnila podmínky i možnosti k nepoznání. Na odbornou právní práci v úpravě, kde i drobný detail, jediné slovo nebo poznámka může zcela změnit její význam a dosah, navazovala průběžná jednání s partnery a dalšími zainteresovanými stranami tak, aby zákon měl šanci projít i v často se měnící politické realitě. Ačkoliv text novely byl ze strany ministerstva kultury předložen ještě předchozí Poslanecké sněmovně (v roce 2021), nebyl projednán a hrozilo zcela reálné nebezpečí, že tak jako řada jiných právních předpisů „spadne pod stůl“. Naše intenzivní snahy po volbách a ustavení nové vlády se proto soustředily na podporu a prosazování opětovného předložení návrhu zákona nové Poslanecké sněmovně. Skutečnost, že se tyto snahy setkaly s úspěchem završeným schválením novely, svědčí o vysoké kvalitě legislativního návrhu, na jehož přípravě se podílel i SČKN.

Díky spolupráci na novelizaci se za účasti SČKN podařilo vytvořit širokou odbornou platformu zástupců všech kreativních odvětví, která do budoucna umožní efektivnější a jednotné prosazování společných priorit. Silný hlas je vždy více slyšet.

Příklad čtvrtý – knižní „stravenky“

V rámci podpory čtenářské kultury se SČKN rovněž po dlouhodobém projednávání s klíčovými ministerstvy a přípravě textu zákona podařilo prosadit nový zaměstnanecký benefit v podobě

daňově zvýhodněných „knižních stravenek“, které jako bonusové plnění mohou zaměstnavatelé za výhodných podmínek poskytnout svým zaměstnancům jako firemní benefit. Klíčovou motivací je osvobození od daně z příjmů. Jedním z cílů je rovněž přispět k zastavení dlouholetého úbytku kamenných knihkupectví, v nichž mohou čtenáři knižní poukázky uplatnit.

Co nás čeká v roce 2024?

V nadcházejícím roce se budeme nadále intenzivně věnovat stále aktuálnějšímu tématu generativní AI, ať už v rámci legislativního procesu vedoucího k přijetí evropského AI Actu nebo při zavádění jednotné praxe mezi nakladateli k uplatňování výhrady ve vydávaných titulech, která by bez souhlasu nositele práv algoritmům neumožňovala bez vědomí nositele práv užít obsah titulu ke strojovému učení. Využití AI v různých podobách samozřejmě pro nakladatelský sektor představuje v řadě ohledů příležitost, ale současně přináší obrovské nevyřešené právní a etické otázky, kterým je nezbytné čelit. V zahraniční praxi se již objevují knižní tituly sepsané „umělou inteligencí“ – nakladatelství Springer Nature v rámci letošního ročníku frankfurtského knižního festivalu představilo proces tvorby knihy o využití AI, která byla vytvořena výhradně za použití generativní AI (lidští „autoři“ zadávali algoritmu příkazy a jejich pomocí korigovali obsah jednotlivých kapitol až do úplné spokojenosti s výsledkem). Stále širší využití nachází AI také v oboru překladů a korektur, které umožňují na základě porozumění textu docílit přesnějšího a kontextově vhodnějšího jazykového vyjádření myšlenek. Stejně jako v jiných oborech i v knižním sektoru může AI přispět k podstatně přesnějšímu předpovídání prodejů, a tím k zefektivnění procesů v nakladatelstvích.

Alarmující je naopak nástup titulů generovaných prostřednictvím AI v rámci „self-publishingu“ na některých velkých zahraničních knižních platformách. Na jedné takovéto známé online platformě bylo v jednom okamžiku z TOP 100 nejprodávanějších knih v dané kategorii Best Sellers in Teen & Young Adult Contemporary Romance pouze devatenáct napsáno skutečným autorem, zatímco zbytek titulů (81 %) byl vygenerován s použitím AI. Nástroje s AI byly použity i při tvorbě „uživatelských“ recenzí takto napsaných knih, které dále zvyšovaly jejich dosah. V zahraniční praxi rovněž vzrůstá i počet případů, kdy je s použitím generativní AI vytvořena napodobenina stylu konkrétního autora, která je následně vydávána za dílo tohoto autora. I přes všechny shora uvedené „výzvy“ však nadále zůstává nezpochybnitelný význam lidské literární tvorby. Kvalita výstupů generativní AI je totiž přímo úměrná množství a kvalitě vstupů, tedy v našem případě knižních titulů, na nichž se algoritmus „učil“. Zajištění spravedlivého právního prostředí umožňujícího rozvoj autorské tvorby by proto mělo být zájmem všech zúčastněných.

U digitálních témat zůstaneme i v rámci druhé očekávané legislativní události příštího roku, kterou je otázka zavedení elektronických povinných výtisků.

Zdroj: AK Růzha, SČKN

c) Největší český knižní veletrh: Svět knihy Praha

Mezinárodní knižní veletrh a festival Svět knihy Praha, jehož vlastníkem je SČKN, se postupně objemově vrací k předcovidovým standardům. Zatímco ročník 2021 ještě probíhal v netradičním podzimním termínu, další ročníky už se přesunuly do tradiční první poloviny roku, v roce 2022 nejprve do června, v roce 2023 už do tradičního květnového termínu. Vzhledem k rekonstrukci Průmyslového paláce se těžiště akce přesunulo do tzv. Křížíkových pavilonů, jejichž nedostatečnou kapacitu doplňují dočasné haly a stany. Toto uspořádání akce svědčí, má více festivalový charakter. To se odrazilo i v návštěvnosti, která se v roce 2023 přiblížila hranici šedesáti tisíc návštěvníků za čtyři dny.

Letošní ročník byl výjimečný především z hlediska tématu. Koncept „Autoři bez hranic“ vyzdvihoval všechny autory překračující pomyslné hranice. Zahraničními osobnostmi festivalu byli ruský literární provokatér Vladimir Sorokin, ukrajinská literární hvězda Serhij Žadan nebo německý autor krimi Volker Kutscher. Za nejpopulárnější české autory zvolili návštěvníci spisovatelku Alenu Mornštajnovou, Kateřinu Tučkovou a Michaela Žantovského. Laureáty ceny Jiřího Theinera se stali Íránci a Íránky bojující proti totalitnímu režimu.

Poprvé se představila nová přidružená akce veletrhu – Central and East European Book Market. Ambicí Světa knihy je totiž stát se v oblasti mezinárodního obchodu s knižními právy výkladní skříní regionu střední a východní Evropy.

Svou popularitu potvrdila sekce určená malým čtenářům Rosteme s knihou a Svět knihy Praha neslevil z podpory Ukrajiny v pomoci ukrajinským uprchlíkům v udržování kontaktů s jejich jazykem a literaturou. Výtěžek koncertu Žadan i Sobaki, tedy 248 tisíc korun, byl věnován charkovskému dobrovolnému praporu Chartija.

Ve formátu plnohodnotného dvoudenního knižního veletrhu a literárního festivalu s mezinárodní účastí se po covidových a postcovidových peripetiích podařilo do kalendáře literárních akcí vrátit i podzimní Svět knihy Plzeň s cca šedesáti vystavovateli, osmdesáti literárními akcemi a více než pěti tisíci návštěvníky.

Svět knihy Praha 2023 v číslech:

Veletrh:

Počet vystavovatelů:	364
Počet stánků:	182
Plocha:	2708 m ²

Literární festival:

Počet účinkujících:	602
Počet programů:	424
Počet výstav:	14
Počet zemí a regionů:	30

Belgie, Bosna, Brazílie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Írán, Island, Itálie, Jižní Korea, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Ukrajina, Velká Británie, Tchaj-wan

Pořadatel: Svět knihy, s. r. o., společnost Svazu českých knihkupců a nakladatelů

Finanční podpora: Ministerstvo kultury ČR, Magistrát hl. m. Prahy, MČ Praha 7, Nadace PPF

Partneři: České literární centrum, Moravská zemská knihovna, Národní galerie, Národní knihovna ČR, Národní muzeum, Skandinávský dům; Auroton Computer, ČSOB, Grasp, Magnesia, hotel Leonardo

Hlavní mediální partner: Česká televize

Mediální partneři: Český rozhlas, *Právo*, týdeník *Echo*, *Echo 24*, *Knižní novinky*, *Host*, *A2*, *Deník N*, *Forum 24*, Vltava Labe Press, *Revue Prostor*, Radio1

Zdroj: Svět knihy

d) Tradiční projekty SČKN:

Cena Jiřího Orteny (www.cenajirihootena.cz)

Nejprestižnější česká cena pro mladé autory do 30 let s 35letou tradicí

Nejlepší knihy dětem (www.nejlepsiknihydetem.cz)

Výroční katalog původní české knižní tvorby pro děti garantovaný odbornou komisí po stránce obsahu i výtvarného zpracování

TOP 10 (www.sckn.cz/zebricek-tistene-knihy)

Pravidelný týdenní přehled nejprodávanějších knih v ČR vytvářený na základě údajů od 100 knižních subjektů po celé republice, na měsíční bázi jsou mapovány i prodeje e-knih a audioknih

Kampaň Kniha ti sluší (www.knihatislusi.cz)

Kampaň na zvýšení atraktivity knihy a čtenářství podporující knihkupectví k dubnovému Světovému dni knihy a autorských práv

Knižní novinky (www.sckn.cz/archiv-cisel-kn)

Tradiční čtrnáctideník, který je zdarma rozdáván v knihkupectvích, mapuje českou produkci

prostřednictvím kompletních bibliografických údajů, pomáhá v orientaci v nové produkci čtenářům i profesionálům, tj. knihkupců a knihovníků

Dámeknihu.cz (www.dameknihu.cz)

Nový projekt oborové dárkové knižní poukázky, jehož cílem je přivést do knihkupectví zákazníky z online-prostředí

Zdroj: SČKN

e) Z plánovaných projektů: Registr českých knih

Registr českých knih je název projektu, jehož řešením se zabývá SČKN společně s Národní knihovnou ČR. O jeho vzniku se dlouhodobě diskutovalo jako o nutném vytvoření **základního zdroje dat o knižním trhu**.

Cílem projektu je v této chvíli vytvoření registru, který bude centrálním místem knižních metadat v ČR, zajišťujícím služby pro knihovny, nakladatele, distributory a knihkupce, vydavatele a národní agentury ISBN, ISMN, ISSN a CIP, SČKN a MK ČR. Součástí registru bude nastavené workflow zajišťující životní cyklus metadat knižní produkce a zároveň umožňující maximální sdílení takto vytvářených metadat, tj. od žádosti o přidělení ISBN/ISMN přes hlášení přidělených ISBN/ISMN, převzetí záznamu do akvizice/distribuce, obohacení záznamu pro využití celým systémem knihoven v ČR.

Knižní metadata/bibliografické záznamy jsou základním předpokladem práce s knihami, jejich distribuce, automatizované výměny informací o knize atd. V ČR jsou knižní metadata vytvářena v různých formátech různými subjekty pro různé potřeby s minimální vzájemnou kooperací. Někteří nakladatelé při vytváření metadat využívají mezinárodní formát pro nakladatele ONIX, se kterým pracuje i SČKN. Knihovny používají mezinárodní formát MARC21 a katalogizační pravidla RDA. Navržený registr pod správou NK ČR ve spolupráci se SČKN si neklade za cíl nahradit informační systémy jednotlivých nakladatelů, ale umožnit jim snadnější předávání a sdílení metadat a dalších informací, které s knižní produkcí souvisí (institut povinných výtisků, statistiky, ohlašovací povinnost, nabídková povinnost atd.), a měl by sjednotit používané formáty, číselníky, názvosloví apod. s využitím mezinárodních standardů.

Mezi významné údaje knižních metadat patří věcné třídění. V Evropě je mezi nakladateli rozšířené třídění Thema, v USA více třídění BISAC. Mezi oběma tříděními existuje mapování, a proto jsou vzájemně převoditelné. Knihovny v ČR pro věcné třídění většinou používají Konspekt, MDT a věcné autority NK ČR. Ta zajistí mapování mezi používanými standardy nakladatelů a knihoven, aby mohla být metadata vzájemně sdílena.

Po vytvoření Registru budou mít knihovny dostupné informace a knižní metadata přímo od nakladatelů o připravovaných a již vydaných publikacích, knihovny budou moci využívat i informace, které nejsou součástí bibliografického formátu MARC 21, např. údaje o váze a přesných rozměrech knih.

V ČR jsou čtyři národní agentury související s nakladatelsko-vydavatelskou činností: Národní agentura ISBN v ČR, Národní agentura ISMN v ČR, Národní agentura CIP, které provozuje NK ČR, a Národní agentura ISSN, kterou provozuje Národní technická knihovna. Pro nakladatele/vydavatele je účast ve všech čtyřech agenturách dobrovolná a jejich služby jsou poskytovány zdarma. Agentury zajišťují přidělování mezinárodních identifikátorů (ISBN, ISMN, ISSN), vytváření bibliografických záznamů (CIP) a spravují databáze, které s jejich činností souvisí:

- databáze Česká národní bibliografie, spravuje NK ČR,
- databáze Ohlášené knihy, spravuje NK ČR,
- databáze Adresář nakladatelů, spravuje NK ČR,
- Národní databáze ISSN, spravuje NTK.

Kromě těchto databází spravuje SČKN databázi České knihy a vydává časopis *Knižní novinky*. MK ČR spravuje Databázi periodického tisku pro veřejnost. Vzájemné propojení a sdílení metadat mezi těmito databázemi je minimální.

Navržený registr by měl sjednotit stávající databáze/platformy a umožnit centralizovat „vše na jednom místě“: registraci nakladatele, žádost o přidělení ISBN/ISMN/ISSN/CIP, ohlašovací lístek ISBN/ISMN, distribuci, evidenci povinných výtisků, statistiky a další.

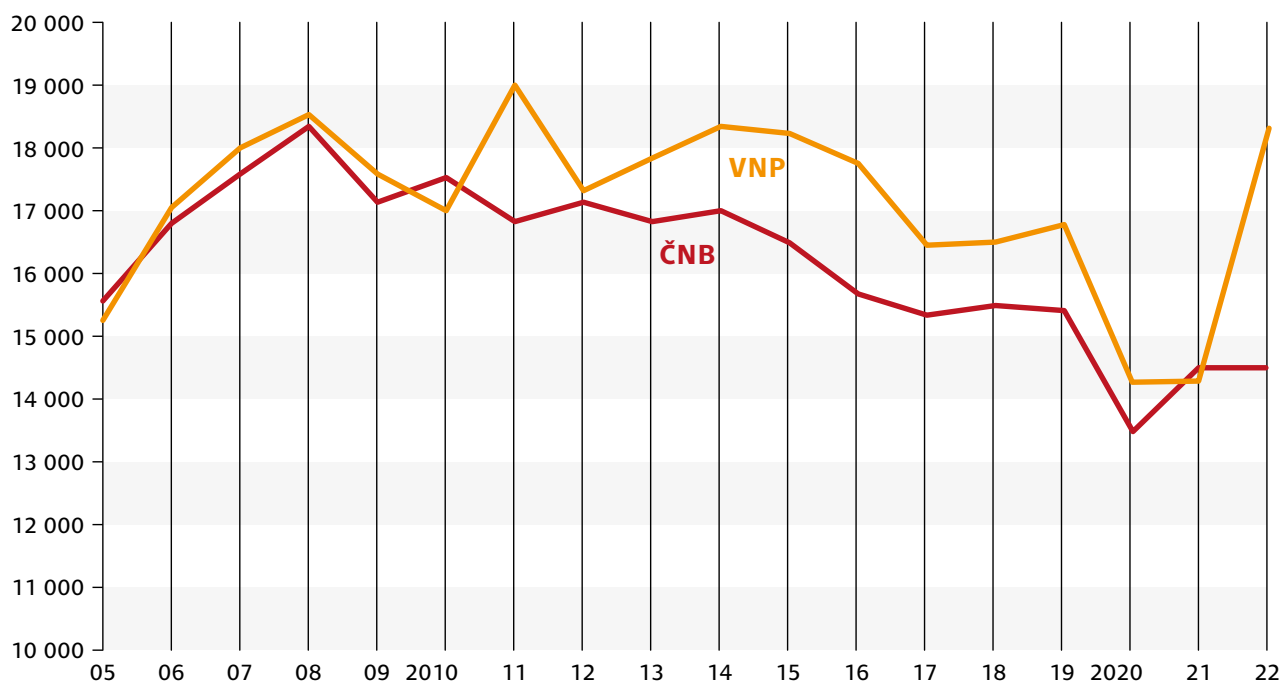
Navrženým metadatovým formátem registru je mezinárodní standard ONIX a věcné třídění BISAC / Thema, které bude pro potřeby knihoven namapováno do předmětových hesel NK ČR a kategorií Konspektu. Pro potřeby knihoven bude jedním z výstupních formátů MARC21, případně BIBFRAME. Kooperací knihoven, národních agentur, nakladatelů, distributorů a knihkupců, SČKN, MK ČR dojde k plnění strategického cíle Koncepce rozvoje knihoven v České republice na roky 2021–2027 s výhledem do roku 2030, a to důslednou kooperací a sdílením činností dosahovat maximální ekonomické efektivity poskytovaných služeb knihoven.

Národní knihovna ČR během roku 2023 prováděla analytické práce související se zadáním vývojových prací pro připravovaný registr, byla vytvořena funkční specifikace dvou modulů: uživatelé a nakladatelé, nyní se pracuje na modulech identifikátory a tituly. V současné době probíhá výběrové řízení na dodavatele vyvíjeného systému.

Zdroj: NK

2. STRUKTURA KNIŽNÍ PRODUKCE V ROCE 2022

Ve svých analýzách týkajících se velikosti a struktury produkce českého knižního trhu se opíráme především o dva zdroje poskytované Národní knihovnou ČR (NK), jimiž jsou každoroční Výkaz o neperiodických publikacích (VNP) a bibliografická databáze Česká národní bibliografie (ČNB). Podle ČNB lze odhadnout, že v České republice bylo celkově vydáno **14 500 titulů s vročením 2022**. K 1. 11. 2023 uváděla ČNB 14 200 titulů, ale dá se předpokládat, že stejně jako v předchozích letech budou ještě do databáze tituly s tímto vročením přibývat a ustálí se na výše zmíněném odhadu. Počty titulů vydaných v ČR v jednotlivých letech zachycuje následující graf:

Výše zobrazené hodnoty představují počty knih s daným vročením zaznamenané v databázi ČNB k 1. 11. 2023. Počty titulů v jednotlivých letech se přitom dále mění, neboť NK ČR zpracovává ještě některé nezachycené tituly. Celkový počet titulů lze s významnou přesností odhadnout teprve zhruba po 20 měsících. Předpokládáme tedy, že i počet titulů vydaných v roce 2022 během dalších let stoupne analogicky, takže celkový počet titulů vydaných za rok 2022 odhadujeme na výše uvedených 14 500. Oproti roku 2021, kdy to bylo zhruba 14 200 titulů, se tedy **jedná o meziroční nárůst cca o 2 %**.

Linka VNP, tedy počet knihovnou přijatých povinných výtisků v období od ledna do prosince 2022 bez ohledu na vročení, vykazuje oproti situaci z roku 2021 meziroční nárůst z 14 134 na 18 319 titulů. NK tento moment komentuje: „Výkyv v lince VNP v roce 2022 si vysvětluje různými okolnostmi kolem covidového období a časových posunů v odevzdávání a zpracování PV. Pro podrobnější analýzu a vysvětlení nemáme v současnosti dostatek dat a bude jistě zajímavé sledovat údaje za rok 2023.“

Národní knihovna vytvořila pro potřeby naší analýzy nový datový soubor ve struktuře jí vydávaného Výkazu o neperiodických publikacích.¹

Následující statistiky tak vycházejí z těchto údajů, které se vztahují k počtu povinných výtisků přijatých NK s vročením 2022 k datu 1. 11. 2023 – což činilo celkem 15 342 vydaných titulů.

Jazyky

V knižní produkci českých vydavatelských subjektů za rok 2022 opět převažují knihy v češtině, a to z více než 87 % (13 363). Dalších 829 titulů vyšlo v češtině s podílem jiného jazyka. Vedle toho čeští

vydavatelé loni připravili k vydání i 115 vícejazyčných publikací. V cizojazyčné knižní produkci českých nakladatelských domů znovu výrazně dominovala angličtina a její podíl na celkové knižní produkci České republiky je 3,2 %.

Překlady

Český knižní trh má importní charakter. Do ČR jsou dováženy knihy připravené a vytištěné v zahraničí, zejména však jsou importovány autorské licence. Za rok 2022 bylo z cizích jazyků přeloženo 6109 titulů. Poměr překladů vůči původní literatuře je tedy víceméně stabilní a pohybuje se kolem 40 %. Mezi jazyky, z nichž se knihy překládají, tradičně dominuje angličtina s němčinou. V roce 2022 se na pátou pozici dostala s 129 tituly japonština. V roce 2022 v meziročním srovnání v první desítce předběhla italština španělštinu a ruštinu předběhla polština.

Jazyk	2022	2021	2020	2019	2018
angličtina	3309	2668	2947	3765	3704
němčina	925	806	760	911	963
francouzština	366	364	295	380	409
slovenština	300	335	304	385	343
japonština	129				
italština	123	112	108	133	98
španělština	121	184	163	113	119
polština	107	93	106	110	121
ruština	97	103	45	183	146
švédština	76				

Poznámky

1 Výkaz je sestaven v návaznosti na revidované doporučení týkající se produkce a distribuce knih, novin a časopisů, přijaté na 23. zasedání Generální konference UNESCO v roce 1985. Týká se všech tištěných neperiodických publikací dle zákona č. 37/95 Sb., které byly v daném roce vydány v ČR a jsou dostupné veřejnosti. Nejsou zahrnuty publikace pro reklamní účely, například obchodní katalogy, prospekty, obchodní, průmyslové a turistické reklamy, nabídkové publikace zboží a služeb, jízdní řády, ceníky, telefonní seznamy, programy divadelních a jiných pořadů, stanovy společnosti, kalendáře, mapy apod. Jsou zde zahrnuty i státní publikace, tedy publikace vydané veřejnou správou apod. kromě těch, určených pouze pro zahraniční distribuci, školní učebnice, vysokoškolská skripta, přetisky částí knih nebo periodik už publikovaných, pokud mají vlastní titul, stránkování a pokud tvoří samostatné dílo, publikace, které jsou součástí série, ale které tvoří oddělenou bibliografickou jednotku, ilustrovaná díla, jako jsou soubory tisků, reprodukcí uměleckých děl, kreseb apod., pokud tvoří kompletní stránkované svazky a jsou doplněny alespoň stručným vysvětlujícím textem, obrázkové knihy pro děti, komiksy apod. Součty uvádějí knihy i brožury společně. Kniha je dle metodiky pro vznik VNP neperiodická publikace alespoň o 49 stránkách, brožura je neperiodická publikace o pěti až 48 stránkách.

Zdroj: SČKN

3. CELKOVÝ OBJEM KNIŽNÍHO TRHU V ROCE 2022

Pro odhad celkového objemu českého knižního trhu ve finančním vyjádření a ke zjištění trendu jeho vývoje vycházíme z nahlášených tržeb distributorů, což jsou velkoobchodní společnosti zásobující většinu koncového trhu, a z tržeb nakladatelů, kteří si zajišťují vlastní distribuci, za knihy a kombinované knižní produkty. Odhad obrátu v koncových prodejních cenách přibližně dopočítáváme na základě vzorkově zjištěného podílu prodejních kanálů a maloobchodních rabatů v jednotlivých segmentech trhu.¹

Segment	Odhad tržeb	
	ve velkoobch. cenách bez DPH (mil. Kč)	v koncových cenách vč. DPH (mil. Kč)
velkoobchodní distributoři: Euromedia (cizí zboží), PEMIC, Kosmas, P. Dobrovský-BETA a další – fyzické knihy	2685	
nakladatelé s vlastní distribucí: Albatros Media, Euromedia (vlastní zboží), Dobrovský, s. r. o. (vlastní zboží), Grada, Levné knihy a další (zejm. odborné a populárně-naučné literatury) – fyzické knihy	2275	
učebnice (mimo Euromedii)	230	
eliminace dvojího započtení (vzájemné přeprdeje distributorů, rabat z přímého prodeje, časové rozlišení)	-280	
celkem	4910	7560
digitální audioknihy a e-knihy		485
dovozci zahraniční literatury (mimo Euromedii)		525
vývoz literatury (zejm. Slovensko) – odhad		-190
celkový obrát (zaokrouhleně na 100 mil. Kč)		8400

Uvedenou metodikou vychází kvalifikovaný odhad celkového objemu českého knižního trhu za rok 2022 po zaokrouhlení přibližně na **8,4 miliardy korun** v koncových cenách včetně DPH. To představuje oproti předchozímu roku **pokles** zhruba o 250 milionů korun, tedy přibližně **3 %**.

Vývoj celkového tuzemského knižního trhu za posledních 5 let vypadá následovně:

Rok	2018	2019	2020	2021	2022
celkový obrát (mld. Kč)	8,3	8,3	8,0	8,6	8,4
meziroční změna	+3,5 %	+0,5 %	-4 %	+8 %	-3 %

Obrát prodaných **tištěných knih** přitom dosáhl přibližně **7,8 miliardy korun**, což je nejméně za posledních 5 let a meziročně znamená pokles asi **3,5 %**, bez započtení rostoucího dovozu zahraniční literatury meziročně zhruba asi o **4,5 %**.

Růst koncového obrátu audioknih a e-knih v jejich součtu dosáhl činil asi 40 milionu korun, tj. meziročně cca +7 %. Trhu audioknih a e-knih jsou podrobněji věnovány kapitoly 8 a 9.

Průměrná cena knihy

Zjistit průměrnou cenu knihy při rozmanitosti knižní produkce a rozkolísané cenové hladině je poměrně komplikované. Vliv na cenu, za jakou zákazník knihu nakonec zakoupí, mají různé slevové akce a výsledná částka se může od doporučené prodejní ceny (DPC) nakonec výrazně lišit, zvláště v e-shopech. Váženým průměrem údajů zjištěných u knihkupeckých řetězců **v roce 2022** podle obrátu těchto subjektů vycházela **průměrná realizovaná cena** pro kamenné prodejny na cca **316 Kč** a na e-shopech pak cca **255 Kč**. To vypadá jako průměrná sleva 19 % u nákupů na internetu, rozdíl však může být ovlivněn i nestejnou strukturou zákaznický nakupovaného knižního sortimentu v jednotlivých prodejních kanálech.

Poznámka:

1. Při výpočtu odhadu objemu trhu přes obraty velkoobchodu a koncové rabaty maloobchodu zohledňujeme, že distributoři zásobují taktéž své vlastní sítě knihkupectví nebo obrátově významné e-shopy, i to, že někteří nakladatelé, využívající služeb distributorů, prodávají menší část své produkce přímo koncovým zákazníkům. Další prováděnou korekcí při výpočtu

je zohlednění faktu, že velkoobchodní distributoři obchodují rovněž mezi sebou navzájem v případech, kdy daný segment koncového trhu, např. vlastní síť knihkupectví nebo určitou síť hypermarketů, zásobuje pouze jeden distributor. V segmentu učebnic, kde jsou velkoobchodní distribuce a přímý prodej nakladatelů a rozlišení fyzických a elektronických produktů méně přehledné a jen část zúčastněných subjektů členy Svazu českých knihkupců a nakladatelů, jsou údaje částečně odhadovány a čerpány z méně přesných zdrojů; podobné platí i o vývozu a dovozu literatury, v němž navíc nejsou zachyceny přímo dovážející e-shopy.

4. DPH V ROCE 2022 A 2023

Tištěné knihy jsou v ČR od roku 1993 zařazeny mezi zboží, na něž se uplatňuje **nižší sazba** DPH. **Od 1. 1. 2024 budou knihy zařazeny do nulové sazby DPH.**

Relevantní sazby DPH se v ČR vyvíjely následovně:

Počátek platnosti	Snížená sazba	Základní sazba
1. 1. 1993	5 %	23 %
1. 1. 1995	5 %	22 %
1. 5. 2004	5 %	19 %
1. 1. 2008	9 %	19 %
1. 1. 2010	10 %	20 %
1. 1. 2012	14 %	20 %
1. 1. 2013	15 %	21 %
1. 1. 2015	10 %	21 %

V roce 2022 byla na **tištěné knihy** v ČR uplatňována sazba DPH ve výši **10 %**. Od velké legislativní změny v roce 2019, prosazené SČKN, jsou do téže 10% sazby **zařazeny i e-knihy a audioknihy**, které do uvedené doby byly oproti knihám tištěným znevýhodněny zařazením do základní 21% sazby.

DPH v Evropě k 1. 6. 2023

Země	Základní sazba	Knihy	E-knihy
Belgie	21	6	6
Bulharsko	20	9	9
Česká republika	21	10	10
Dánsko	25	25	25
Estonsko	20	9	9
Finsko	24	10	10
Francie	20	5,5	5,5
Chorvatsko	25	5	5
Irsko	23	9	9
Itálie	22	4	4
Kypr	19	5	19
Litva	21	9	9
Lotyšsko	21	5	5
Lucembursko	17	3	3
Maďarsko	27	5	27
Malta	18	5	5
Německo	19	7	7
Nizozemsko	21	9	9
Norsko	25	12	12
Polsko	23	5	5
Portugalsko	23	6	6
Rakousko	20	10	10
Rumunsko	19	5	5
Řecko	24	6	6
Slovensko	20	10	10
Slovinsko	22	5,5	5,5
Španělsko	21	4	4
Srbsko	20	10	10
Švédsko	25	6	6
Švýcarsko	7,7	2,5	2,5
Velká Británie	20	0	0

Zdroj: SČKN

5. NAKLADATELÉ V ROCE 2022

Registrovaní vydavatelé

Podle pravidel systému ISBN bylo v České republice k 1. 12. 2023 uděleno celkem **6299** oprávnění k vydavatelské činnosti, tj. u těchto subjektů zatím NK neviduje ukončení jejich nakladatelské činnosti. Podle odhadu Národní agentury ISBN dnes v Česku aktivně vydává zhruba třetina evidovaných vydavatelských subjektů, třetina aktivní vydavatelskou činnost v současnosti nevyvíjí nebo ji z různých důvodů dočasně pozastavila. Zbývající třetina svou činnost již ukončila. V současnosti probíhá v NK čištění databáze jako příprava na Registr českých knih (viz více v kapitole 1).

Zdroj: Národní agentura ISBN

Privátní vydavatelé

Dominantním vydavatelským centrem Česka je stále Praha následovaná Brnem. V následující tabulce jsou uvedeni největší privátní vydavatelé v ČR podle počtu vydaných titulů neperiodických publikací v uplynulém roce. Toto poněkud mechanicky stanovené kritérium umožňuje učinit si alespoň orientační představu o velikosti a obratu daných firem, jejich ziscích a zejména o reálném postavení a podílu na českém knižním trhu. Struktura růstu se oproti předchozím letům příliš neměnila, oproti roku 2021 šlo spíše lehký nárůst počtu vydaných titulů. Společnost Albatros Media ke svým šestnácti nakladatelským značkám přidala nově Pointu a Garamond, firma Euromedia Group vydávala knihy na dvanácti značkách, mezi které nově přibyl Granit, a Grada Publishing na svých pěti nakladatelských značkách. Do první pětky se nově dostal vydavatel Dobrovský.

Největší privátní vydavatelé knih na území ČR podle počtu vydaných titulů

		2022	2021	2020	2019
1.	Albatros Media, Praha*	1037	1016	1093	1563
2.	Euromedia Group, Praha**	669	626	707	828
3.	Grada Publishing, Praha ***	408	417	443	395
4.	Dobrovský, Praha	405	171	144	355
5.	Moravská Bastei MOBA, Brno	371	373	329	343
6.	Václav Svojtka & Co, Praha	188	219	164	183
7.	Crew, Praha	181	234	221	209
8.	Argo, Praha	176	165	153	234
9.	Host, Brno	163	137	140	–
10.	Wolters Kluwer, Praha	112	106	119	146
11.	Infoa, Dubicko	112	147	–	–
12.	Portál, Praha	101	–	–	–

Poznánka:

Do tabulky jsou zařazeny privátní vydavatelské subjekty, které v roce 2022 vykázaly knižní produkci ve výši 100 a více titulů neperiodických publikací (bez reedic již vydaných titulů). Kromě prvních tří subjektů jsou čísla převzata z Národní knihovny ČR a Národní agentury ISBN.

* Produkce Albatros Media, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují následující bilanci:

	2022	2021	2020	2019
Albatros	115	122	194	228
BizBooks	13	28	19	28
Computer Press	13	12	16	24
CooBoo	60	63	70	78
CPress	194	202	212	280
Domino	19	19	21	14
Edika	32	40	66	87
Egmont	133	99	99	251
Fragment	166	175	163	226
Garamond	8	—	—	—
Kniha Zlín	42	39	38	63
Management Press	3	1	4	5
Mladá fronta	38	60	—	—
Motto	52	53	71	83
Panteon	1	6	1	1
Pointa	51	—	—	—
Vyšehrad	33	42	52	74
XYZ	64	55	67	102

zdroj: Albatros Media

** Produkce Euromedia Group, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují následující bilanci:

	2022	2021	2020	2019
Brána	31	37	54	55
Esence	57	52	74	100
Granit	2	—	—	—
Ikar	149	148	134	160
Kalibr	94	87	75	93
Laser	27	21	24	39
Listen	14	8	5	—
Odeon	40	35	30	35
Pikola	92	104	105	134
Pragma	36	29	51	64
Universum	100	90	67	98
Yoli	27	23	22	28

zdroj: Euromedia Group

***Produkce Grada Publishing, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují následující bilanci:

	2022	2021	2020	2019
Grada	219	224	211	226
Cosmopolis	59	56	71	44
Bambook	68	68	94	76
Alferia	12	13	14	13
Metafora	50	56	53	36

Zdroj: Grada Publishing

VŠ nakladatelství v roce 2022

Vysokoškolští nakladatelé se dále adaptovali na nový způsob publikování, kdy elektronické knihy jsou nezbytnou součástí jejich portfolia. Jedná se o otevřené publikování (Open Access), kdy nakladatelé řeší redakční systémy pro správu rukopisů, recenzního řízení a finálního publikování často s využitím mezinárodního otevřeného redakčního systému Open Journal System.

V oblasti publikování vědeckých monografií se klade důraz na jejich dohledatelnost v mezinárodních knihovních databázích, univerzitní nakladatelé se proto zaměřují kromě standardního recenzního a obsahového řízení kvality také na problematiku odpovídajícího oborového třídění a metadat připravených v rámci mezinárodních standardů (tematické třídění Thema, metadatový formát ONIX atd.).

V neposlední řadě univerzitní nakladatelé rozvíjejí elektronické výukové platformy.

Zdroj: SČKN, Grada Publishing, Karolinum

6. STÁTNÍ PODPORA KNIŽNÍHO TRHU V ROCE 2022

Ministerstvo kultury podporuje knižní obor programem **Kulturní aktivity**.

Vydávání neperiodických publikací, tj. **nekomerčních titulů** původní české a překladové beletrie, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných, ilustrované tvorby pro děti a mládež, původních českých komiksů, literárních debutů a titulů náročných kritických edic, bylo ve dvou výběrových dotačních řízeních podpořeno částkou **ve výši 23 251 000 Kč**.

Na **podporu vydání české literatury v překladu** byla v roce 2022 vyplacena suma **10 735 154 Kč**.

V květnu 2022 proběhlo jednání oborové rady pro hodnocení **žádostí o stipendium** v oblasti literatury. Pro rok 2022 byla rozdělena suma **1 008 000 Kč**.

V roce 2022 se také rozběhl Národní plán obnovy, v jehož rámci se začaly vypisovat výzvy a rozdělovat peníze pro kulturní obec.

Zdroj: MK ČR

7. KNIŽNÍ MALOOBCHOD A VELKOOBCHOD V LETECH 2022 A 2023

Po obtížných dvou letech, kdy se i knihkupectví potýkala s důsledky lockdownů, se bohužel situace v roce 2022 neuklidnila, ale kvůli útoku Ruska na Ukrajinu naopak znovu významně zkomplikovala. Důsledkem této války byl skokový růst nákladů na energie a hlavně raketově rostoucí inflace. Průměrná roční inflace dosáhla v roce 2022 velmi vysokého čísla 15,1 %. Vysoká inflace vyvolala rostoucí tlak na růst mezd, ale i dalších provozních nákladů, například nájemné, služby, doprava apod. Situace se projevuje poklesem maloobchodních tržeb, které v říjnu 2023 klesaly už šestnáctý měsíc v řadě.

Knihkupci v kamenných prodejnách, ale také prodejci knih v on-linu museli od ledna 2023 změnit způsob práce se slevovými akcemi, protože vstoupila v platnost novela spotřebitelského práva.

Bohužel, všechny výše uvedené důvody vedly k dalšímu uzavírání kamenných knihkupectví – odhaduje se, že činnost do konce roku 2023 může ukončit až 10 % nezávislých knihkupců.

Maloobchodní řetězce

Kanzelsberger

Společnost provozuje 60 prodejen. Oproti roku 2022 uzavřela tři prodejny. Počtem prodejen zůstává nadále největší maloobchodní síť.

Luxor

V současné době patří pod tuto maloobchodní síť 37 prodejen převážně v obchodních centrech. Významné postavení má v Praze, kde provozuje čtrnáct knihkupectví, z nichž Palác knih Luxor je největším knihkupectvím ve střední Evropě.

Knihy Dobrovský

Dynamická maloobchodní síť v současné době provozuje celkem 46 prodejen, většinou v obchodních centrech. Mimo knihkupectví má i pět prodejen papírnictví. Velmi významnou pozici si tato síť upevňuje také v online prodeji. Dnes je společnost též jedním z největších nakladatelů v České republice, vydávajících knihy pod značkami Drobek, King Cool, Fobos, Vendeta, Kontrast Vintage, 1400, Red, Via, Knihy edice Omega a Gate.

Kosmas

Distribuční společnost provozuje 40 knihkupectví, z toho je pět prodejen v obchodních centrech. Tato maloobchodní síť se snaží o zachování obchodů na tradičních místech v menších městech.

Knihcentrum

Maloobchodní síť úzce spojená s distribucí Pemic Books. V současné době provozuje celkem jedenáct prodejen, největší z nich je Dům knihy v Ostravě.

Pavel Dobrovský – BETA

Distribuce a nakladatelství Beta Dobrovský provozuje osm prodejen. Dále zajišťuje distribuci knih řady nakladatelů, Do této skupiny patří také nakladatelství Beta.

Levné knihy

Maloobchodní síť provozuje pod značkou Levné knihy 55 prodejen po celé republice. Nenabízí obvyklé knižní novinky, je zaměřena na výprodeje, významný podíl v nabízeném sortimentu zaujímá neknižní zboží. Jako nakladatelství je zaměřené především na vydávání klasické české a světové literatury.

Karmelitánská knihkupectví

Společnost KatMedia provozuje síť deseti vlastních prodejen s poměrně úzkým, specializovaným sortimentem, též knižní distribuci a Karmelitánské nakladatelství.

Academia knihkupectví

Středisko společných činností AV ČR provozuje čtyři prodejny v Praze a Brně.

Knižní maloobchodní řetězce podle počtu provozoven v ČR k 3. 12. 2023

Provozovatel	Značka	Počet prodejen	z toho v OC	Vlastní nakladatelství	Velkoobchodní činnost	Online prodej
Kanzelsberger, a. s.	Kanzelsberger	60	16	ne	ne	dumknihy.cz
Levné knihy, a. s.	Levné knihy	55		ano	ne	levneknihy.cz
Dobrovský, s. r. o.	Knihy Dobrovský	46	32	ano	ne	knihydobrovsky.cz
Kosmas, s.r. o.	Kosmas	40	5	ne	ano	kosmas.cz
Euromedia Group, a. s.	Luxor	37	29	ano	ne	luxor.cz, booktook.cz
Knihcentrum cz, s.r.o.	Knihcentrum	11	2	ne	ne	knihcentrum.cz
KatMedia, s. r. o.	Karmelitánské knihkupectví	10	0	ano	ano	kna.cz
Pavel Dobrovský – BETA, s. r. o.	Beta Dobrovský	8	5	ano	ano	knihybeta.cz
Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.	Academia knihkupectví	4	0	ano	ne	academia.cz

Velkoobchodní společnosti

Oblast distribuce knih zůstala i v uvedeném období stabilní a bez větších změn.

Euromedia Group, a. s. (EMG), je největší společností podnikající na knižním trhu v České republice. Vlastní nakladatelské značky Ikar, Kalibr, Odeon, Universum, Yoli, Esence, Pragma, Pikola, Listen, Laser a Brána a audioknihy vydává pod značkou Témbr. Velkoobchodní činnost v posledních letech rozšířila o sortiment učebnic a zahraniční literatury a také nabídku doplňkového sortimentu. Přímý prodej koncovým zákazníkům realizuje prodejním kanálem Knižní klub. EMG organizuje každý rok podzimní akci Knihománie, v rámci níž je se silnou marketingovou podporou uváděno na předvánoční trh přibližně 30 titulů.

Skupina **Albatros Media, a. s.**, je distributorem především vlastní knižní produkce, která je počtem titulů i obratem na českém trhu největší. K nakladatelským značkám Albatros, Bizbooks, Computer Press, CooBoo, CPress, Domino, Edika, Egmont, Fragment, Garamond, Kniha Zlín, Management Press, Mladá fronta, Motto, Vyšehrad a XYZ přibýlo v roce 2023 nakladatelství Baronet. Pointa je on-line nakladatelská platforma, pomáhající autorům financovat vydání svých knih formou crowdfundingu. Skupina provozuje nejvýznamnější tuzemský obchod s e-knihami a digitálními audioknihami Palmknihy.cz, prodávající i tištěné knihy. Albatros Media organizuje akci Humbook, zaměřenou na tituly věkové kategorie Young Adult.

Společnost **Kosmas, s. r. o.**, zajišťuje výhradní distribuci nakladatelství Argo, Prostor, Torst, Alpha Book, Malvern, Volvox Globator, Zeď a své postavení na knižním trhu se snaží posilovat akvizicí velkého množství titulů napříč žánry do své výhradní distribuce, v níž má také audioknihy nakladatelství Tympanum. Kosmas organizuje dvakrát ročně akci Velký knižní čtvrtek, ve které s výraznou marketingovou podporou uvádí na trh cca patnáct vybraných titulů. Společnost provozuje vlastní maloobchodní síť knihkupectví.

Významné postavení v distribuci knih má společnost **PEMIC Books, a. s.**, která je prostřednictvím společnosti Booknet, s.r. o., vlastnický propojena s maloobchodním řetězcem Knihcentrum.cz, disponujícím rovněž stejnojmenným e-shopem. Společnost má dále 50% vlastnický podíl v největší audioknižní platformě v Česku Audioteka.cz. Také tento dodavatel významně rozšířil nabídku doplňkového sortimentu.

Další společností zajišťující distribuci knih většiny nakladatelů je **Pavel Dobrovský BETA, s. r. o.** Do této skupiny patří také nakladatelství Beta.

Distribuci vlastní produkce si zajišťuje **Grada Publishing, a. s.**, vydávající odbornou literaturu pod značkou Grada, dětskou literaturu jako Bambook, beletrii Cosmopolis, knihy poznání pod logem Alferia a pod značkou Metafora knihy v jejím původním zaměření před akvizicí. Pokračuje v rozvíjení elektronické knihovny Bookport.

Dalšími nakladateli, kteří si zajišťují vlastní distribuci, jsou například Alpress a Portál.

8. E-KNIHY V ROCE 2022

V únoru 2022 došlo k prudkému a nepříznivému obratu na trhu v důsledku ruské invaze na Ukrajinu, což způsobilo stagnaci po celý následující kvartál. Přesto celkový prodej e-knih v roce 2022 meziročně vzrostl přibližně o 12 %. Mimo tradiční předvánoční období (říjen až prosinec) se jako nejvýraznější měsíce v roce ukázaly leden a srpen. Obrat za prodej e-knih zahrnuje i prodej zahraničním zákazníkům, především slovenským. Tyto nákupy tvoří 5 % z celkového obratu e-knih.¹

Sortiment a ceny e-knih

V roce 2022 nabízela knihy v elektronické podobě většina významných tuzemských a slovenských nakladatelů (více než 900 nakladatelských značek). Celkově bylo na konci roku 2022 dostupných zhruba 33 tisíc titulů. V elektronické podobě byla k dispozici převážná většina nejprodávanějších titulů, což dokládají i žebříčky nejprodávanějších e-knih a tištěných knih, které byly z větší části v roce 2022 podobné.

Průměrná prodejní cena e-knihy se v roce 2022 pohybovala u beletrie okolo 69 % ceny tištěné knihy v e-shopech. Průměrná cena elektronických učebnic a odborné literatury dosahuje obvykle 15 % slevy oproti tištěné knize.

S překonáním pandemie v roce 2022 došlo k výrazným změnám v preferencích čtenářů e-knih. Nově se na prvním místě objevila kategorie „romantika“, následovaná „krimi“ a „českou a světovou beletrií“.²

Pět nejprodávanějších e-knih z roku 2022 byly následující tituly:³

Neklidná krev – Robert Galbraith (Albatros Media)

Bílá voda – Kateřina Tučková (Host)

Osudné svědectví – Robert Bryndza (Grada)

Pavouk – Lars Kepler (Host)

Lov – Bernard Minier (Albatros Media)

Čtenáři elektronických knih

Mezi čtenáři e-knih nyní převládají ženy. V roce 2022 vzrostl jejich podíl na 59 %. Z pohledu prodeje e-knih v regionech se dlouhodobě udržuje v čele Praha, Jižní Morava a Střední Čechy.

Prodejci e-knih na českém trhu

Mezi významné prodejce e-knih patří specializované e-knižní e-shopy jako Palmknihy.cz, obecné e-shopy jako Alza.cz, tradiční on-line knihkupectví typu Kosmas.cz, Knihydobrovsky.cz, Knihcentrum.cz, Megaknihy.cz, nakladatelské weby jako Flexibooks.cz a Grada.cz, rodinná knihkupectví Knihydaniela.cz nebo mobilní operátoři.

Portfolio Palmknih, největšího distributora e-knih na českém trhu, v roce 2022 činilo přes 33 tisíc titulů od více než 430 nakladatelů. Na konci roku využívalo tuto distribuci přes 231 odběratelů. Do projektu výpůjček e-knih v knihovnách společnosti Palmknihy bylo ke konci roku 2022 zapojeno 230 knihoven, které nabízely přes 11 537 titulů od 300 nakladatelských značek. Zájem o tuto službu mezi čtenáři a čtenářkami knihoven meziročně vzrostl o 18 % na celkový počet 166 904 e-výpůjček.

Dlouhodobý zájem o e-knihy

Výhled do budoucna je rovněž optimistický, neboť trend e-knih díky flexibilitě a dostupnější ceně pokračuje v akceleraci i v roce 2023. Dlouhodobě roste poptávka o e-knihy jak ze stran čtenářů, tak samotných e-shopů, kde tento typ produktu není doposud v nabídce.

Poznámka: 1) Na Palmknihy.cz tvořil nákup ze zahraničí 4,4 % obratu.

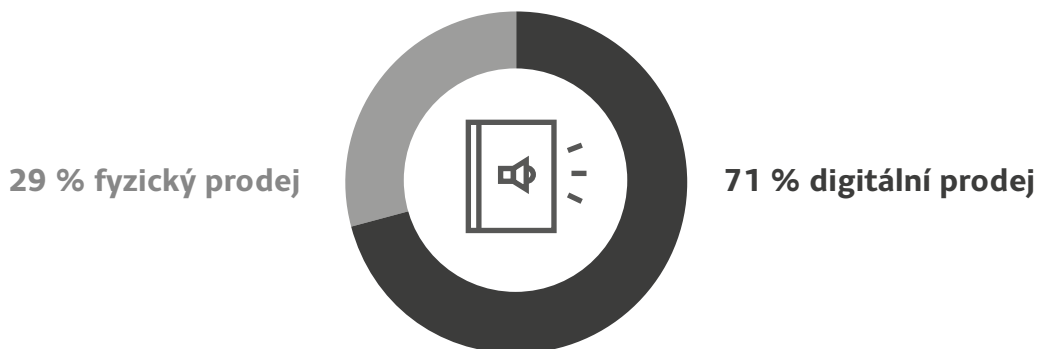
2, 3) Dle údajů z Pamknihy.cz.

Zdroj: SČKN, Palmknihy

9. AUDIOKNIHY V ROCE 2022 A 2023

Trh i nadále roste

Celkový objem trhu vychází ze součtu hlášení fyzických a digitálních prodejů členských firem AVA s jeho následným přepočtem na koncové ceny včetně DPH. Obrát maloobchodního trhu v roce 2022 činil 267 752 230 Kč, což je oproti roku 2021 je **nárůst zhruba o 3 % oproti roku 2021**. Obrát v roce 2020 činil 259 761 055 Kč.

Způsoby distribuce v roce 2022

V roce 2022 se prodalo necelých 252 345 fyzických nosičů audioknih a mluveného slova, tedy oproti minulému roku byl zaznamenán mírný nárůst. Nicméně podíl digitálního prodeje vůči prodeji fyzických nosičů se zvýšil: **71,01 % digitální prodej ku 28, 98 % fyzické nosiče** (rok 2021: 66,6 % digitální prodej ku 33,4 % fyzické nosiče (může jít i o LP, MC, výjimečně audio DVD)).

Podíly na trhu

Významnou většinu na trhu zaujímá sedm vydavatelů, jejichž celkový podíl přesahuje 90 %. Největším vydavatelem v roce 2022 bylo vydavatelství OneHotBook (21,51 %), které oproti roku 2021 zvýšilo svůj podíl na trhu o 4 % následuje vydavatelství Tympanum (16,03 %), třetí místo zaujímá společnost Audiotéka (13,06 %) a těsně za ní Radioservis (11,86 %). Na páté příčce se umístil Albatros Media (11,02 %), dále Euromedia Group (10,74 %). Na sedmé místo dosáhl Supraphon (9,23 %) poté, Publixing (5 %). Dále následují Audiolibrix, Fonia a Book Media každý s podílem menším než 1 %.

Novinkové tituly 2022

V roce 2022 vyšlo ve vydavatelstvích, která přispěla do statistik, **644 nových titulů**, což je téměř **stejný počet jako v roce 2021**.

Nejvíce novinek vyšlo v květnu a pak od září až do konce roku. Rok 2022 byl z hlediska počtu novinek v jednotlivých měsících nevyrovnaný, ale sleduje již tradiční vývoj ve vydávání audioknih a mluveného slova se dvěma vrcholy v roce – před prázdninami a podzimní trh spojený s Vánocemi. Mezi novinkami je tentokrát ve vedení **kategorie detektivka a thriller** (25,78 %), která předběhla oproti loňsku beletrii obecně (19,57 %), dále posílila kategorie ostatní, a to vlivem produkce časopisů. Následuje sci-fi a fantasy a audioknihy pro děti a mládež.

Aktualita

Na listopadové schůzi v roce 2023 se Asociace vydavatelů audioknih jednohlasně shodla, že audioknihy členů asociace, které vzniknou s použitím umělé inteligence, budou jednoznačně označeny: „Tato nahrávka vznikla s použitím hlasové syntézy.“

Zdroj: AVA

10. PRÁVNÍ POVINNOSTI NAKLADATELE

Co se týká konkrétních právních předpisů, pomineme-li zmiňovaný aktuálně novelizovaný zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů, představuje pro nakladatelský obor specifickou právní úpravu zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, ve znění pozdějších předpisů (zákon sám však pro nakladatele užívá ne zcela šťastně zvoleného označení „vydavatel“). Kniha, jejíž definici právní řád výslovně nestanoví, je v zákoně označena jako neperiodická publikace. Zákon o neperiodických publikacích určuje několik základních povinností nakladatele:

1) Povinné náležitosti knihy

Nakladatel je povinen v každé vydané knize uvést informace, jejichž rozsah je stanoven zákonem o neperiodických publikacích (název díla, informace o autorovi a nakladateli, rok prvního vydání, ISBN nebo ISMN u hudebnin apod.). Případné nesplnění této povinnosti ze strany nakladatele je přestupkem, za který může krajský úřad uložit pokutu ve výši až do 50 000 Kč,

Zákona o neperiodických publikacích se týká níže zmiňovaný návrh novely, který již podruhé nestihl být projednán v příslušném volebním období Poslanecké sněmovny. Novela zamýšlela ke shora uvedeným povinným údajům doplnit rovněž název a sídlo osoby (tiskárny), která knihu vyrobila, a rok, ve kterém byla konkrétní verze vydána (spolu se shora uvedeným rokem prvního vydání). Upravený návrh novely by v nadcházejících měsících měl být do legislativního procesu předložen již potřetí.

2) Povinné výtisky a budoucí elektronický povinný „výtisk“

Nakladatel je dále povinen dle textu zákona bezplatně a na vlastní náklady odevzdat z každého vydání knihy do 30 dnů ode dne vydání celkem šest výtisků knihy příslušným knihovnám (Národní knihovně, Moravské zemské knihovně, Vědecké knihovně v Olomouci, Městské knihovně v Praze a místně příslušné krajské knihovně podle sídla nakladatele; upozorňujeme však, že v dlouhodobé praxi je dle výkladu Národní knihovny odevzdáváno pět povinných výtisků, přičemž tzv. regionální povinný výtisk je předkládán vždy pouze místně příslušné krajské knihovně bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o Městskou knihovnu v Praze, nebo jinou krajskou knihovnu. Cílem navrhované novelizace bylo v textu zákona tuto dlouhodobou praxi výslovně zachytit.

Větší nakladatelské subjekty tak každoročně na vlastní náklady poskytují příslušným knihovnám zdarma stovky až tisíce knih z vlastní produkce včetně jejich dodání na vlastní náklady bez jakékoliv kompenzace ze strany státu.

Novinkou, se kterou přišla neprojednaná novelizace, jejíž opětovně předložení však očekáváme, je budoucí odevzdávání povinného „výtisku“ elektronické knihy. Vzhledem ke svému vzniku v polovině devadesátých let upravuje stávající znění zákona výslovně pouze tištěné knihy. S ohledem na vývoj segmentu elektronických knih a na skutečnost, že některé knihy mohou být vydány pouze elektronicky, a část kulturního dědictví, které shromažďuje Národní knihovna, tak může být ztracena, proto vyvstala potřeba novelizace. Na zpracování návrhu se SČKN aktivně podílel v rámci již dvou kol konzultací se zpracovatelem – ministerstvem kultury – a s Národní knihovnou. Nově by tak mohl být nakladatelem odevzdáván rovněž povinný „výtisk“ elektronické knihy, a to pouze Národní knihovně jednoduše prostřednictvím příslušné webové aplikace. Když však kniha nebude vydána i v elektronické podobě, neměli by nakladatelé být povinni elektronický povinný výtisk odevzdávat. V rámci přípravy novelizace se zvažuje možnost odevzdávání povinného „výtisku“ i u audioknih (dostupných v elektronické podobě).

3) Nabídková povinnost a další legislativní činnost SČKN

Nad rámec odevzdání povinných výtisků je nakladatel současně povinen nabídnout dalším knihovnám stanoveným vyhláškou ministerstva kultury č. 252/1995 Sb. vydanou knihu do 30 dnů ke koupi. Na základě jednání mezi SČKN a dotčenými knihovnami došlo k dohodě, na jejímž základě může nakladatel nabídkovou povinnost splnit též zveřejněním v periodiku *Knížní novinky*

vydáváním ze strany SČKN. Tato možnost, včetně zadávání informací o vydané knize online do databáze spravované ze strany SČKN, představuje pro nakladatele významné zjednodušení a snížení souvisejících nákladů.

Zdroj: SČKN, AK Růzha

© SČKN, 2023
ISBN 978-80-908778-3-2

